

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

StV@eduskunta.fi

Asia: VNS 3/2026 vp

**KIRJALLINEN LAUSUNTO EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE
VALTIONEUVOSTON SELONTEOSTA JULKISEN TALOUDEN SUUNNITELMASTA
VUOSILLE 2027–2030**

Kuluttajaliitto ry (jäljempänä Kuluttajaliitto) kiittää mahdollisuudesta antaa eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle kirjallinen lausunto otsikkoasiasta. Kuluttajaliitto esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Julkisen talouden suunnitelma on laadittu tilanteessa, jossa talouskasvun arvioidaan olevan heikkoa, työttömyysaste on korkea ja globaalin turvallisuusympäristön myötä talouden epävarmuustekijöitä on paljon. Kuluttajaliitto on huolissaan talouden sopeuttamisen ratkaisuista, joiden vaikutukset näyttävät tällä hetkellä painottuvan haavoittuvammassa asemassa oleviin ihmisiin, joilla on samalla muita vähemmän resilienssiä mukauttaa omaa toimintaansa. Kuluttajaliitto katsoo, että tällaisessa tilanteessa kansallisessa talous- ja sosiaalipolitiikassa on erittäin tärkeää huolehtia, että nimenomaan heikoimmassa asemassa olevista kuluttajista, asukkaista, potilaista ja sote-asiakkaista pidetään huolta ja että yhteiskunnassa jokainen kantaa vastuuta kantokykynsä mukaan. Näin vältetään kurjuuden tuottamaa kurjistumista ja ylläpidetään ja herätetään yhteistä toiveikkuutta.

Kuluttajaliitto on teettänyt loppuvuonna 2025 kyselyn (Aula Research 2025, n=1021), jonka vastaajat edustavat Manner-Suomen asukkaita tasaisesti eri sukupuolissa, ikäryhmissä, puoluetaustoissa ja tuloluokissa. Kysely osoittaa, että kuluttajat joutuvat säästämään esimerkiksi elintarvike-, lääke-, lämmitys- ja terveydenhuollon kuluista ja että eniten joudutaan säästämään alimmissa tuloluokissa. Alle 1000 e/kk ansaitsevista vastaajista 69 % ilmoitti joutuneensa säästämään elintarvikkeista kyselyä edeltäneiden kuuden kuukauden aikana, kun taas yli 4000 e/kk ansaitsevista vain 13 % ilmoitti joutuneensa mukauttamaan elintarvikehankintojaan. Samoissa tuloluokissa lääkkeistä oli joutunut tinkimään matalammasta tuloluokasta 36 %, kun korkeammassa tuloluokassa vastaava luku oli 1 %. Alle 2000 euroa kuussa tuloikseen ilmoittaneet vastaajat arvioivat kotitaloutensa taloudellisen tilanteen menneen viimeisen vuoden aikana huonompaan suuntaan kuin suuremmat nettotulot ilmoittaneet vastaajat. Samoin alimmissa tuloluokissa kyselyn perusteella kaupasta valitaan edullisemman hinnan takia epäterveellinen tuote ylempiä tuloluokkia useammin ja terveyttä jätetään useammin hoitamatta siksi, että ei ole varaa lääkkeisiin tai asiakasmaksuihin.

Valtioneuvoston selonteossa todetaan, että vuosina 2027–2030 talouskasvua tukevat investointien lisääntyminen ja yksityisen kulutuksen piristyminen. Kuluttajaliitto vaatii, että tulevassa lainsäädännössä huolehditaan myös alempien tuloluokkien kuluttajien mahdollisuudesta parantaa kotitalouksiensa taloudellista tilannetta. On vaikea nähdä, miten esimerkiksi tasasuuruisten terveydenhuollon asiakasmaksujen korottaminen ei vaikuttaisi dramaattisesti niihin kotitalouksiin, joissa joudutaan jo nyt säästämään elintarvikkeista, terveydenhuollosta ja lääkkeistä.

Jos tasasuuruisia asiakasmaksuja korotetaan, Kuluttajaliitto edellyttää, että alempiin tuloluokkiin kuuluvien potilaiden suojaa vahvistetaan, jotta julkisen vallan perustuslain 19.3 §:n mukainen velvollisuus turvata jokaiselle riittävät terveyspalvelut toteutuu. Asiakasmaksulain 6 a §:ssä tarkoitetun maksukaton seurantavelvollisuus on siirrettävä potilaalta ja asiakkaalta hyvinvointialueelle ja asiakasmaksulain 11 §:n mahdollisuus saada asiakasmaksuja alennetuksi tai jätetyksi perimättä on laajennettava koskemaan myös tasasuuruisia terveydenhuollon maksuja.

Samat alempiin tuloluokkiin kuuluvat kotitaloudet ovat tyypillisesti myös niitä, joille sote-järjestöt tuottavat valtionavustuksien turvin tietoa, tukea, ohjausta ja neuvontaa. Valtionavustukset mahdollistavat palvelujen kohdentamisen nimenomaan heille, jotka eivät pysty korkeampiin jäsen- tai osallistumismaksuihin ja jotka tarvitsevat tukea kaikkein eniten. Siksi on äärimmäisen tärkeää miettiä, miten sote-järjestöjen toimintaedellytyksistä huolehditaan siten, että järjestöt pystyvät toimimaan tarkoituksensa toteuttamiseksi, tai miten niiden toimintaedellytysten heiketessä syntyvä aukko paikataan.

Kuluttajaliitto kannattaa 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeilun laajentamista siten, että sallittuja lääkärikäyntejä olisi jatkossa kolmen sijaan kuusi vuodessa. Kuluttajaliitto kohtaa koulutus- ja neuvontatyössään paljon potilaita, ja erityisesti valinnanvapauskokeilusta luennoitaessa potilaat nostavat keskeiseksi ongelmaksi sen, että kokeiluun kuuluvilla lääkärikäynneillä hoidetaan tasan yksi asia kerrallaan ja toista asiaa varten ohjataan varaamaan seuraava aika. Kuusi lääkärikäyntiä vuodessa voisi auttaa joko useamman asian hoitamista tai yhden asian tiiviimpää seurantaa.

Kuluttajaliitto huomauttaa kuitenkin, että valtioneuvoston ajatus omalääkäristä ei kuitenkaan toteudu valinnanvapauskokeilussa lainkaan samalla tavoin kuin julkisessa terveydenhuollossa voisi toteutua, eivätkä mallit siten ole verrattavissa toisiinsa. Kun omalääkärinä on terveyskeskuslääkäri, potilaan tilanne pystytään ottamaan kokonaisvaltaisemmin huomioon ja lääkäriellä on laajemmat mahdollisuudet ja enemmän joustoa toteuttaa tarvittavat tutkimukset, seuranta ja vastaanottokäynnit.

Vielä Kuluttajaliitto toteaa, että hyvinvointialueet ovat kehittäneet olemassaolonsa aikana toimintaansa ansiokkaasti, ja tälle kehitystyölle tulee nyt antaa rauha. Hyvinvointialueiden tilannetta helpottavat Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan parhaiten lainsäädäntö ja muut mekanismit, jotka edesauttavat edullisempien ratkaisujen kehittämistä ja toteuttamista, ei pelkkä hyvinvointialueiden talouden kiristäminen. Tällaisesta edullisemmasta ratkaisusta Kuluttajaliitto on jo aiemmin nostanut esimerkiksi ikäihmisten perhehoidon kehittämisen, sillä sekä ikäihmisen kotiin tuotavalla kiertävällä perhehoidolla että toista ääripäätä edustavalla pitkäaikaisella ympärivuorokautisella perhehoidolla voidaan saavuttaa huomattavia säästöjä ikäihmisten palveluihin. Sama vaikutus on sillä, että potilaiden ja asiakkaiden pääsy edullisempiin, arkea turvaaviin palveluihin taataan ennen kuin nämä luisuvat kohti kalliimpia, yhteiskunnallisesti ja inhimillisesti kuormittavampia palveluja. Tästä esimerkkinä on meneillään oleva sosiaalihuollon palvelu-uudistus, jossa säästöjä haetaan esimerkiksi lapsiperheiden varhaisesta tuesta, millä voi olla huomattava vaikutus lapsiperheiden kalliimpien palvelujen tarpeeseen ja kärsimyksen lisääntymiseen.

Helsingissä 11.5.2026

Kuluttajaliitto ry

Ella Ylikarhu, juristi. OTM, TM